

JÁN DORUĽA*

Základy slovenského vlastenectvaDORUĽA, J.: Principles of Slovak Patriotism. *Slavica Slovaca*, 45, 2010, No. 2, pp. 105-114. (Bratislava)

The notion of the Slovak language includes all its partial constituents, i. e. all Slovak dialects that make up a linguistic continuum characterized by the essential common features which constitute the fundamental unity of the language. Therefore the language Frank Sakalský spoke was Slovak, although at the time of his emigration from Eastern Slovakia to America in 1882 he knew only one constituent of the Slovak language, i. e. his native East Slovak dialect. This dialect that he spoke in America is spontaneously referred to by him as Slovak and he constantly claims to be Slovak himself. – The Slovak linguistic continuum, deeply rooted in the past, is the result of an ancient ethnic integration.

The Slovak emigrant in the US and his usage of the Slovak language, the Slovak language and its dialects, Slovak patriotism.

Frank (Franco) Sakalský zo Soľnej Bane pri Prešove, vyučený murár, odišiel v roku 1882 ako 18-ročný so svojimi dvoma priateľmi – s klampiarom Gejzom a obuvníkom (šustrom) Imrom do Ameriky. Spisovnú slovenčinu sa v škole neučil, zato sa vedel dohovoriť aj po maďarsky. Celkom spontánne a samozrejme sa hlásil za Slováka a svoju reč, šarišské nárečie, celkom spontánne a samozrejme pokladal za slovenčinu. Vo svojich spomienkach, ktoré písal v Amerike (v USA) v roku 1899 a v ktorých rekapituje celý svoj americký život (tieto spomienky vyšli v USA v roku 2007 pod názvom *Život Franka Sakalského*),¹ o. i. píše: Keď zme príšľi večar do baraku, tu vidzim das sto Slovakoch co buľi zos Šarišskej, Zemplinskej, Spišskej, Liptovskej a z druhich stoľicoch (s. 22); Idzeme a idzeme po tej draže dze še železnica budu je dze robel'i Slovaci zos druhich barakoch ta nas poznal'i že zme Slovaci a že idzeme do mestečka (25); šicke buľi Poľaci ľem mi dvomi Slovaci (39); Tote druhe šesc chlopi buľi jeden Francuz, jeden Angľičan, jeden Ír, dvomi Nemci, jeden Nor, jeden Madžar a mi tromi Slovaci (57); jeden raz prišlo ošem Slovakoch zos San Francisco do Portlandu (...) zme jeden poza druhim še čestoval'i a špival'i sloveňske pišnički (86); ten Slovak z Kendzic (24, 29); jeden Slovak zos Drinova (46); jeden Slovak šuster zos Zemplinskej stolici (50); A bul tam druhi Slovak zos Červeňici od Sabinova a tiž jeden Madžar z Gonczo a bul čižmar a ja Francko Sakalsky z Baňi (52); jeden Slovak zos Šariskej stoľici a z valalu Olšavca (68); ta buľi tu dvomi Slovaci, jeden z Zemplinskej a druhi zos Šarišskej stoľici (87). Je samozrejme, že všetci rozprávajú po slovensky: a on še na to ušmichnul a še nas po slovenski opital, že či aj my hutorime po slovenski (...). Tu aľe mušice pametac, že to bul slovenski žid volal še Wise pochodzel zos Červeňici a bul ženati už zos druhu ženu co zos Poľskej ona pochadzala (68); Ja teraz vof svojich 29 rokoch, aľe sto a sto razi pretim som sebe furt prepovedal, že ket še raz ožeňim, ta sebe taku ženu vežňem, co budze mojeho jazika rozumic, to jest Slovenku a ket bi tu v tim mesce ňebula ta Češku abo Poľku, i vidzice Poľka mi bula oferovana na mojo veľke ňešćesce (100).

* Univ. prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc., Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava.

¹ *Život Franka Sakalského*. Crestdale, West Bloomfield, MI : Janek Publishing 2007. Jozef Janek, vydavateľ spomienok F. Sakalského, píše: „Prečo je táto kniha napísaná po šarišsky? Len tak to vedel Frank nám to povedať a nie inak.“ (s. 119)

Zakorenenosť do slovenského detstva a mladosti je trvalou súčasťou celého amerického života Franka Sakalského. V jeho životopisej knižke sa táto zakorenenosť odráža mnohokrátym spôsobom, napríklad aj v ustavičnom porovnávaní a hodnotení amerických pomerov s tými, ktoré sa mu hlboko vryli do pamäti, do vedomia, do psychiky, jazyka a citového vnímania sveta v rodnom slovenskom kraji: na čo moje oči popatrelí ta šicko nove še preddemnu ukazovalo a to take co som ešči ňigda **v našim kraju ňevizel** (14-15); **Tovariš murar dostal 5 až 6 dol'are na dzeň. Miš'el som o vas v kraju a'e co to češko bo Angl'icki jazik** (67); A vtedi som sebe rozmiš'al, že moje kamaraci murare na horucim slunku še pal'ic muša a časom na diždžu močic še **za tote paru grajcare abo za dzevec zlatih na tidzeň a vandrovac a z valala na valal torbi nošic** (79); ta das na 3 col'e šňihu na nas l'ežel aj ked pod stromami zme l'eželi a oheň bul vihašeni a ja povedam George ščeš'live Bože narodzeňe ci vinčujem a un mi tak isto povinčoval a zaš ja jemu povedal, George **že bi zme teraz bul'i v našim kraju ta bi zme kus l'epši friš'tik mal'i jak mi tu teraz mame** (73); ta to nam bulo vešelo **jak doma u nas na Baňi** (31); Z jednim slovem mesto das tel'e bulo jak u nas **Solivar z Baňu aj Švabami** das 3 tišice obivateľ'och (66); tu už bul'i baraki **take jak u nas stodoli** a z dreva зробene (47); Z mojeho zdaňa **vedl'a našeho kraju ta tu jedzeňe barz tuňe bulo** (24); Ej ale huri to l'udze Bože **u nas Tatry a Karpati do tich huroch ešči nič** (47); Tu však mušice pametac teraz, že **amerikaňske štiri a pul mil'e je naša jedna** (18); a mi l'em idzeme a pridzeme ku pl'acu **dze už bula voda das taka jak u nas Torysa** (91); a že placa je jeden dolar aj pul na dzeň. Ta ja sebe porachoval, **že ke'p'o to na našo peňeži, tak to vindze 3 zlatki a 75 grajcare na dzeň** (18); Jeden cigar stal 50 centi **na našo peňeži to varta jedna zlatufka a 20 grajcare** (50).

Francko Sakalský má prirodzený dar úprimnej, dôveru vzbudzujúcej rozprávačskej bezprostrednosti, ktorá čitateľa spontánne priťahuje, robí ho prirodzeným zainteresovaným a žičlivým účastníkom autorových príbehov. F. Sakalský, rozprávač svojich osudov, má vo svojom jazyku veľkú zásobu prostriedkov, ktoré jeho rozprávaniu dodávajú živú obraznosť a emocionálnosť. Medzi také prostriedky patrí množstvo obrazných prirovnaní, intenzifikačných spojení a väzieb rozličného druhu i bohatstvo ustálených frazeologických i autorských prirovnaní, typických spojení, vyjadrení a výrazov: Po obedze zme zaš išli do toho mesta a zme chodzeľi **jak stracene ovce v cudzim košaru** (6); scalim šifem treslo **jak z kolisku** (...). Voda vipatrala až čarna a tak jak veľke huri še robel'i a jedna za druhim a furt tote vali bil'i a šif **še kolisala jak koliska** (11); Jak som ten l'ist čital i jak som na tote radki došol, ta som l'ist prestal čitac a **som tak zbl'adnul jak bila plachta** (99); Teraz som zdravi bul **jak jeden zdravi dub** (41); Jak som še na tim vože vezol ta som sebe miš'el, že tote huri **ňestoja aňi pipku dohanu**, (...). Ah l'udze Bože v terajšim čaše to jest v roku 1899 ked tote šoriki pišem železňica zbudovana aj tri mesta postavene, sto a sto baňe povinajdzovane a tišice l'udu robi co stribro a zlato vibiraju a veľke mil'ijoni z tich vlastnich huroch **co ja bi ňebul dal za nich pipku dohanu** das trinac roki temu (64); a som sebe skoro pomiš'el, že ket ja bi tel'o [peňeži] mal ta bim do našeho kraju ucekol, **až bi še za mnu kurelo** (77); a tote ket počali hrac medzi sebu, **ta to še bulo na co pripatrac** (55); a raz pani Wisova še rozešmjala a povedzela mi a mladej židuvečke, že **jaka parka to bi bula**, a'e ja som sebe z toho nič nerobel (77); a'e bula to burka **voda do breha bila dobre nam člnok ňepotrepała** (60); ket Wise to vidzel, že še mu kšeft psuje ta **ho dobre d'abl'i ňebraľi** ket vidzel že jeho kuňšafti idu do ňemca (81); **Nevžalo mi dluho mojo nohi pozbirac** a ucekam ku člnku a kričim o rati, že medzvec (58); Co bulo kolo kraju dreva **ta nam dzešecom dluho ňevžalo nazbirac** a zme veľki oheň зробeli (58); a'e ku večaru l'em naraz veľka burka še stanula a mocni viter dul bl'iskaňe a **peruňi bil'i** (59); voda naš člnok do tej skali cahnula a **voda mocno bila do tej skali** a od tej skali znova **nazad odbijala** a naš člnok do tej skali cahlo, ale **tota voda co še od skali odbijala** ta nas na dobru stranu **rucela**. (61).

F. Sakalský má na priame zainteresovanie svojho čitateľa, ktorého vníma ako bezprostredného poslucháča svojho živého rozprávania, širokú zásobu oslovení a prihovorov, ktorými sa priamo obracia na svojho čitateľa, vlastne na poslucháča: **Ta vidzice** aj tota ňevesta Eržika zos

Ruskej Novej Vsi v tim istim vagoňe šedzela co mi, **aľe co vam baba zrobela**, zobula buti a onuče položela na verh ňich (20); **Ludze bože** z jakim veľikim ščescom zme prešli tu ten neščešľivi pľac co veľo pred nami ľudzi še tu potopelo (60); **Ta vidzice ľudze mojo**, ten šif bul parovi co ho para hnala a mal tiž plachti co ho viter hnal ta buli to tote chlopi co na šife robeli a jich volali matrozi a tote plachti nacahovali (11); Jak som prišol na šif **bo už znace dobre**, že ja na noc robel za vachtara ta v noci ja sebe šedzel a rozmišľal o svojich už starich rodičoch a som še češel že ešči žiju (101); **Tu aľe mušice pametac**, že to bul slovenski žid volal še Wise pochodzel zos Červeňici (68); No a tak zme še vibrali skoro rano **mušice uznac**, že to ňebul figel pomedži veľikich huroch, ket tu cale ľeto v doľinoh a na huroch samich šňih ľežel (52); **Mušice mi veric**, ked pred rokem som domu ľisti pisal a som pisal že mi dobre idze bo ja zarobel 3, 4 abo 6 doľare na noc (111); I tak som započal u žida robic. **Pametajce** že karčma po Angľicki še vola Saloon. V saloone še šicko inakši predava a šicko inakši je prišikovane (73); **Uvažce sebe** teraz v šidzmmim tižňu zaplacen som arendu od domu 35 doľare od karčmi krajinsku porciju 100 doľare (76); V tim istim dome dze ja aj Imro to šicko bulo dobre, **aľe znace jak to babi** (32); No aľe ket som už počal robic **to znace dobre** že zos cehlu už ľem mi kus išlo, aľe to ostatňe ňebarz bo ja vecej jak rok i pul keľňu a mlatek v ruke ňemal (38); **aľe ja vam pravdu hutorim**, že ja še bi bul vtedi haňbel kolo koňa robic bo ket bim bul rodičom ľist pisal ta bi buli povedzeľi, že v Amerike kolo koňoch robim (44-45); **Tu vam chcem napisac**, že jak sme še baveli v tim mesce, za ten čas niš zme čekali na šifu (4); **Tu vam vipišem žebi sce znal'i** preco a jak (52); **Tu aľe mušim pravdu napisac**, že oňi buli židzi zos stareho kraju, aľe tu nič po židovski ňetrimali (79); **Teraz vam tu vipišem o mojeho švekra** že bi sce znal'i, on biva na koncu mesta (114); **Ta som vam tu vipisal**, že jak som ten grund kupel **a možece paru razi prečitac co bi sce dobre rozumeli, bo ja vam vipisal jak som najľepši mohol** (108-109).

Na podčiarknutie intenzity svojho zážitku, intenzívne vnímaného vonkajšieho obrazu alebo vlastnej predstavy používa Frank Sakalský slovenskému čitateľovi všeobecne zrozumiteľné spôsoby ľudového vyjadrovania, dobre známe aj z ľudovej slovesnej tvorby, najmä z rozprávok, ale aj zo starších slovenských písomností.² Je to napríklad využívanie tvarov prídavných mien s predponou *pre-*, rozličné druhy bližšieho vysvetlenia či osvetlenia výrazu jeho podľa mienky autora zrozumiteľnejším opisom, pridaním synonyma alebo ekvivalentu, t. j. blízkoznačného výrazu s dôležitým významovým odtienkom, osvetlenie významu slova cudzieho pôvodu bežnejším slovenským slovom („po našemu“), alebo zopakovanie slova v tom istom tvare: Jak sme prišli do toho **preveľikeho mesta** a zme zešli z vagonoch a višli zos štaciona ta dobre nas nerozdarli tote kočise co ľudzi rozvažaju po mesce (34); Ja najmladši pošol do ľesa zbirac drevo bul tam jeden taki **preveľiki zvaleni strom** už napoli zchňiti a veľka džura do ňeho bula (58); aľe jak zme už zos šifa zešli do jednej **veľikej a preveľikej sali** jaku som ešči ňevidzel (14); Nedarovalo temu dľuhu a šif svuj pisk do vodi zamurela abo veľka hura vodi uderela a tak ľudzi co buli **na predku abo pri pisku šifa** ostali zos slanu vodu okupane (13); Peter mi na to povedzel (...), žebim še **ňestidzel a ňehaňbel**, že tu v Amerike ňema haňbi, že co bodaj jaku robotu robi abo ma, ľem ket dobre placa (44); Jedneho dňa v tim istim mešacu dostaňem na šif telegram, že bim na peršim cugu, ktorí z mesta vindze do Spokane prišol **na pravo abo na sud** i tak som znovu išol do Spokane (97); to jest **po našemu bl'uc abo zracac** (9); Tu teraz to pravdzive moro zme ňevidzeľi, bo to bul ľem barz veľki **zaliv abo jak še povi po našemu obnoha z mora** das pul mil'i široka od jedneho breha do drugeho (6); aľe gazdovstvo bulo predane ľem za 523 doľare **na ľitacii abo dražbe** pred varoškim domom (107); Jak prišol Wise ta v **kaše to jest žeľeznej ladze** hotove peňezi som mu vičital 176 doľare (76); Stari Wise **mňe rekomendoval to jest odporučal temu** co kupel karčmu, žebi mňe vžal za kelnera (84); Potem zme pošli **do traktirňi**

² Pozri o tom bližšie v našich príspevkoch: O jazyku administratívno-právnych písomností obdobia predbernolákovského. In: Slavica Slovaca, 1968, roč. 3, č. 3, s. 333-352; O jazyku rozprávok zo zbierky Pavla Dobšinského. In: Literárno-múzejný letopis. 21. Ed. Imrich Sedlák. Martin : Matica slovenská 1987, s. 79-81.

abo reštorantu daco cepleho a vareneho zjesc (66); Pridzeme do jedneho maleho mesta tu zme daľi koňe do maštal'i a mi zme pošli na večeru i na spaňe **do traktirňi abo hotela** (91); a ešči ku temu ket zme maľi dobri handel', ta som pomahal **klerkovi abo po našemu uradňikov** ta mi kapitan popod stul paru doľare dal (98); i jak zme še daľi na drahu ta zme ňemohl'i ľecec bo hače furt kobuľe preškadzalo i tak zme mušeli pomali **travľovac abo po našemu cestovac** (91); aľe **trubľu po našemu problemi** maju bo dreva ňemaju (94); vežňem druhi falat [kolbasi] **hrižem a hrižem** i žujem a ňeznam či mam polknuc bo dajak mi barz sladko šmakuje (4); scalim šifem treslo jak z kolisku, **ľem treše a treše** (11); i zme še fajňe najedli a zaplaceľi gazdiňi a znovu daľej na drahu daľi i **idzeme a idzeme** cali dzeň (94); Tak som sebe vžal do hlavi, že **ňebudzem a ňebudzem** totu robotu robic (45); aľe ňebulo času ňigdze patric, ľem jeden pred druhim kričel **cahaj, cahaj** po angľicki **pul, pul** (60).

Spomienky Franka Sakalského majú dnes vzácnu dokumentárnu hodnotu, lebo sa v nich zaznamenávajú nárečové jazykové javy z konca 19. storočia, ktoré zas v istom zábere dokumentujú aj spoločenské a právne pomery tých čias. Tak sa napríklad vo Frankovom rozprávaní dobre odráža spôsob pomenúvania osôb (jednotlivcov), spôsob pomenúvania príslušníkov spoločenstva tvoriaceho rodinný celok so spoločným pomenovaním i spôsob pomenúvania jednotlivcov ako súčasti takého rodinného spoločenstva so zreteľným jazykovo-formálnym vyjadrením príslušnosti k tomuto spoločenstvu. Už sme spomínali, že Francko Sakalský odchádzal do Ameriky spolu so svojimi dvoma priateľmi rovesníkmi Gejzom a Imrom. Imrov otec mal priezvisko *Reiher* (Imruf otec Reiher — s. 3), no jeho syn s tým istým zdedeným priezviskom sa ako príslušník reiherovskej rodiny, ako jej súčasť, ako Reiherov syn pomenúva *Imro Reiherov*:³ ta **Imro Reiherov** spoznal dva Švabki to bul'i dva šestri zos Švaboch, jih meno som už zapomnel, aľe teľo pametam že jich prezival'i **Papučovo** vof Švaboch (18).⁴ Uvedieme niekoľko ďalších príkladov z Frankovho rozprávania: Abo ked som z **Imrom Reiherovim** pošol do Švaboch na patki, abo na taňec ta ja zňu ňetancoval (31-32); Jednu ňedzeľu zme maľi taňec ta prišli zos New Yorku švabske mladzenci aj dzeľčata aj baňske tiž muj kamarat **Vincko Birknerov** (31); Poznejši ja dostal z domu ľist, že tu v Chicagu su dvojo zos Švaboch a že jeho meno je **Peter Krautkremer** aj **Franz Pristerov** (40); Tote dva Šarišanki bul'i barz šumne dzifčatka, bo ket zme bul'i v Passaic ta tote švabske mladzenci jich barz chcel'i npr. **Toňo Kronov, Handzi Fuksov, Franz Palmerov** a každ'i še ľem chcel rozpoznať s tima šumnima Šarišankami (40). Spôsob pomenúvania jednotlivca a rodiny, rodinného kolektívu, dobre vidno aj z tohto úryvku Frankovho rozprávania: Bul jeden Poľak co bul ženati, aľe dzeci ňemal. Meno jeho bulo Frank **Piľarek** (104); a Koscilek znovu pošol **do Piľarkoch** i co dzeňe rebel a tote peňeži kolo sebe nošel, aľe to bulo mu v nohavicoch češko nošic ta dal odložiť **Piľarkovi** a jej do ladi i oňi mu ladu otvoreľi a on sam zos svoju ruku peňeži položel do ladi a **Piľarkovo** zamknul'i i tak peňeži maľi bic v ladze (...), ta sebe chcel das keľo doľare vžac z ladi i pital **Piľarkoch** bim mu ladu odemknul'i i on idze z ruku po peňeži a peňeži ňema. Ta še **Piľarkoch** pital, že dze jeho peňeži. Ta mu **Piľarkova** povedzela, že ňech še pan Koscilek ňehňiva, bo mi zme vžal'i (105); Koscilek **Piľarkoch** sudzel o 750 doľare (107).⁵

Možno v tejto súvislosti spomenúť, že svojský domáci kolorit zachytáva F. Sakalský aj pri zaznamenaní krstného mena *Alžbeta*, ktoré popri neutrálnej ľudovej forme *Hal'ka* malo aj svoju humornú, „panskú“ podobu *Eržika*: Ta vidzice aj tota ňevesta **Eržika** zos Ruskej Novej Vsi v tim istim

³ Je to jeden zo spôsobov vznikania slovenských priezvisk, v tomto prípade priezvisk zakončených na *-ov* (*Imro Reiherov syn*). Pozri bližšie DORULA, J.: O vývine niektorých typov priezvisk. In: Onomastica [Poľsko], 1968, roč. 13, s. 234-257. Pozri aj DORULA, J.: Tri kapitoly zo žívota slov. Bratislava : VEDA 1993, s. 73-74.

⁴ *Papučovo* je forma rodinného, kolektívneho pomenovania, ktorého základom je mužské priezvisko *Papuča* — *Papučova* rodina, príslušníci *Papučovej* rodiny.

⁵ Bližšie o rodinných menách a kolektívnych posesívach pozri v príspevku DORULA, J.: Z histórie posesív na *-an* a *-oviech* v slovenčine. In: Studia z filológiej polskej i sľowiaňskej. 20. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1981, s. 59-69. Pozri aj J. Doruľa, Tri kapitoly zo žívota slov, s. 76-81.

vagoňe šedzela co mi (...). Tak še **Eržika** z nami rozlučela a nam barz dzekovala, že zme ju ničgde nežochabeli. Reku buce zdrav **Halpko a Halpka** pošla ku svojemu dlhuo čekanemu mužovi (20).⁶

Je prirodzené, že v rozprávání F. Sakalského nájdeme typické východoslovenské (šarišské) slová a spojenia, ako napríklad *valal* (24, 52, 68, 79), *košuľa* (20), *chustka*, *chustečka* (3, 20, 93), *chiža* „obývacia miestnosť“ (4, 5, 6, 41, 73, 86, 110), *draha* „cesta“ (2, 25, 71, 73, 91, 92, 94, 106), *skura* „koža“ (91), *hače*, *hačatko* „žriebä“ (91, 93), *dzifka*, *dzivečka* „dcéra“ i „dievka“ (16, 54, 74, 77 [služebna dzifka], 93), *tuňi* „lacný“ (24), *ňevesta* „vydatá žena“ (16, 20, 45), *pisk* (13), *ľabdi* „klebety“ (32), *falat* „kus“ (4, 20), *kurňik* (4), *kalap* (20), *kapura* (71), *mešarč* (32, 55, 104), *krak* „ker, krík“ (92, 106), *porvaz* (7, 91), *džura* (58, 99) a iné. V spomienkovom rozprávání F. Sakalského nájdeme celý rad ďalších nárečových osobitostí. Spomenieme napríklad veľmi frekventovanú časticu a spojku *ta*, podoby predložiek *vof* (v, vo), *zos* (z, zo — predložka s genitívom i s, so — predložka s inštrumentálom), *kolo* (pri, popri), podoby zámen: *tota* (tá), *tote* (množné číslo všetkých rodov; tí, tie), *keľo* (koľko), *daskelo* (niekoľko), *teľo* (toľko), *teľi* (toľký), *šičko* (všetko), *dokel'* (dokiaľ'), *pokel'* (pokiaľ'), číslovka *veľo* (veľa), príslovka a číslovka *kus*, *dakus* (trocha), častica *das* (asi, približne) a iné.

Nájdeme tu aj veľa archaizmov, ktoré by sme dnes už ťažko hľadali v danom šarišskom nárečí: *balvir*, *balvirňa* „holič, holičstvo“ (64, 66, 95), *vachtar* „strážnik“ (98, 101, 102), *cug* „vlak“ (2, 3, 97), *urlap* „dovolenka“ (100), *tovo* „jazero“ (59, 60), *garadiče* „schody“ (13, 43, ale aj *schujdi* — s. 7), *jačka* „krátky ženský kabátik“⁷ (20), *očil'eni* „očistený, obriadený“ (66), *ludzeni* „údený“ (31, 92-93), *zludni* „ľudský, vlúdny, prívetivý“ (92, 95) a iné.⁸

Osobitne si v rozprávání F. Sakalského chceme všimnúť archaické slovo *beredziňec* „žalár“, ktoré je v podobe *bereciňec* dobre doložené aj zo starších písomností z východného Slovenska.⁹ Jednak buli aj take ľudze ktore po ukrajomki paľenku predavali a veľo peňezi zarobel'i, aľe ket še faktori ulapel ta ho na keľo roki **do beredzinca** dali (71); aľe ten ostatňi poštar co Georgovi dal peňezi ta bul areštovani a bul **vof beredzinca** a ho maľi tiž privesc, aľe **beredziňec** rozbiľi a v noci uceknul (96); aľe un mušel mac pracel'a co mu pomohol **zos areštu** uceknuc, bo to v takim malim mestečku ľem z bodajakich deskoch maľi **beredziňec** zbiti (96-97); a tak tu teraz sudca mi povedzel, že abo taki dluhi čas **do beredzinca** pojdzem, abo še žeňic s tim dzifčatom muším a ukazal na moju ženu, co som mal robic teľu sumu peňezi som ňemal na teľe roki som **do basi** ňechcel isc (103). Ako vidieť aj z uvedených príkladov, bežne používaným slovom na označenie žalára je slovo *beredziňec*, hoci F. Sakalský pozná aj synonymné slovo *basa* a v blízkom význame „uväznenie, väzba“ aj slovo *arešt*.¹⁰

⁶ Pre dnešné slovenské pomery, v ktorých sa na všetkých „frontoch“ pretláča maďarská iredenta, je príznačné, že v slovenskej verzii Jakubiskovho filmu o krvilačnej čachtickej grófke Alžbete má jej meno nehumornú neutrálnu „slovenskú“ podobu *Erzsébet*.

⁷ Tak sa význam slova *jačka* vysvetľuje v Slovníku slovenských nárečí (I. A-K. Ed. Ivor Ripka. Bratislava : VEDA 1994), kde sa jeho výskyt zaznamenáva len na západnom Slovensku (v okr. Ilava). Tento význam slova *jačka* dokladá i F. Sakalský v šarišskom nárečí: aj tota ňevesta Eržika zos Ruskej Novej Vsi v tim istim vagoňe šedzela co mi (...). Svoju **jačku** zobľekla a v tej širokej košuľi na rukavoch co do lokca hole celo jej bulo vidzec hustku z hlavi dolu vžala a tak sebe šedzela jak dakaja teatralistka (20). F. Buffa vo svojom Slovníku šarišských nárečí (Prešov : Náuka 2004) slovo *jačka* nezaznačuje.

⁸ Tieto slová (okrem slova *tovo*) zaznamenáva aj F. Buffa. Ako autor citovaného slovníka píše v úvode, zaznamenáva slová používané v šarišských nárečiach v prvej polovici 20. storočia, „preto v istom zmysle a do značnej miery je to už aj historický slovník“ (s. 7). Nárečový materiál „zhromažďoval od 40. do 80. rokov minulého storočia najmä u starších ľudí hovoriacich týmto nárečím“ (s. 7). Značkou *star* (starší výraz) označuje slová *balvir*; *balvireň*, značkou *zast*. (zastaraný výraz) slová *cug* (vo význame „vlak“) a *urlap*. Slovo *vachtar* neuvádza, zaznamenáva iba slovo *vachtarňa* „strážna budúca.“ Pri slove *garadiče* uvádza vyjadrenie používateľa nárečia: Trápi ňeskorši volaľi garadiče a teraz už ľem schodi.

⁹ Pozri DORULA, J.: *Bereciňec*, *šarha*, *šarhovňa* a ďalšie príbuzné slová. In: Kultúra slova, 1972, roč. 6, s. 18-23; *Temnica*, *väzenie*, *ärešt* a ďalšie príbuzné slová. In: Kultúra slova, 1972, roč. 6, s. 46-50. Pozri aj DORULA, J.: O význame slova z historického hľadiska. In: Jazykovedné štúdie. 16. Ed. Jozef Ružička. Bratislava : Vydavateľstvo SAV 1981, s. 171-173. F. Buffa zaznamenáva v citovanom slovníku slovo *bereciňec* ako zastaraný výraz.

¹⁰ Porovnaj aj takýto kontext: aľe ten ostatňi poštar co Georgovi dal peňezi ta **bul areštovani** a **bul vof beredzinca** (96).

Archaické slovo *beredziñec* patrí do okruhu administratívno-právnych výrazov, ktoré si F. Sakalský priniesol do Ameriky zo svojej slovenskej domoviny a aplikoval ich aj na americké pomery na základe istej významovej ekvivalencie a podobnosti. Medzi takéto výrazy patria aj slová *právo* a *súd* v celej svojej významovej štruktúre a príslušných ustálených spojeniach. Tak slovo *právo* sa tu používa vo významoch: **1.** úradný predpis, zákonné ustanovenie: ale tím ľudom ňebulo šľebodno predac aňi dac paľenki take tu bulo **krajinske právo** (71); A take **právo** tu je, že ket za jeden rok na ňej [na bani] nič ňerobeno ta ju može vžac kto chce (99); a zme našŕi štiri pľace co zme rudu vibiraľi a tak zme každemu pľacu meno daľi a zme pošľi do mesta a daľi do knižki zapisac **vedľa práva** (90), **2.** súdne konanie, súdny proces. V tomto význame je slovo *právo* synonymné so slovom *súd*: A tak vof roku 1891 vof apríľu som dostal telegraf, že bim prišol do mesta Spokane u Washington **na právo** jak švedek (96); ale beredziñec rozbiľi a v noci uceknul i tak **právo nevišlo** (96); i bul areštovani a trimaľi ho ňiž aš **právo prisac malo** (96); bo ten živan poštar po druhi raz z beredzinca ucekol i ňemože **še právo skončic** bez ňeho (97); Jedneho dňa v tím istim mešacu dostaňem na šif telegram, že bim na peršim cugu, ktorí z mesta vindze do Spokane prišol na **právo abo na súd** (97), **3.** súd, úrad vynášajúci právoplatné rozhodnutia v spore dvoch strán. Aj v tomto význame je slovo *právo* synonymné so slovom *súd*: Bul tu agent **zos práva**, buli tu štirimi poštare (96); Jeden co robel na tím **sudze** ta povedzel ... (107); pridzem tam do kancelariji a še meldujem, že som na rozkas **sudu** tu prišol (97); Ta teraz znovu ma bic právo **na sudze** na druhi mešac (108); No i ten advokat vihral právo na veľkim **sudze** pre Koscilka (107), **4.** spravodlivosť opierajúca sa o zákonný nárok: ale Koscilek teraz bul bez pežeži i bez roboti ta u teho advokata robel a za to advokat mu **právo ma hľedac** (107).¹¹

Zo svojej domoviny si F. Sakalský priniesol aj prid. meno *krajinský*, ktoré sa tu často vo viacerých spojeniach používa vo význame „štátny“ (nadregionálny): krajinske právo (71, 88, 103, 108), krajinska želežnica (54), krajinska porcija (76).

Do okruhu administratívno-právnych slovenských výrazov patria aj ďalšie slová z textu Franckovho rozprávania: Koscilek Piľarkoch **sudzel** o 750 doľare (107) — tu sa sloveso *sudzić* používa vo význame „žalovať, obviňovať na súde;“ ta ju ženi nahvareľi, žebi **me zaskaržela** a dala zavrec vedľa krajinskeho práva (...). V ješeňi v roku 1894 pošla na varošski dum i **obskaržela** mňe (103) — slovesá *zaskaržic*, *obskaržic* sa tu používajú v právnom význame „obžalovať na súde alebo pred vrchnosťou;“¹² i potom das o štiri mešace jedneho razu večar prišol jakiš mestovi officir i **me sprišahal** a som mu mušel pravdu a calu historiju povedzec, jak som pežeži zaslal a keľo a kemu a kedí a on to znovu to šicko pisal (97) — sloveso *sprišahac* (koho) tu má právny význam „úradne vypočúť pod prisahou.“

F. Sakalský napašuva na americké pomery úradné inštitúcie a inštancie, ktoré už mal z domu v mysľi zafixované aj s ich slovenskými pomenovaniami: Zme vidzeľi uličneho **hajduka** ta zme mu ukazalí adresu dze idzeme ta un znami pošol ku vozu co rozvoži ľudzi ot štacionu (34); i prišol potajomni **hajduk** i mňe vžal na **varošski dom** (103); tak vedľa **stoľičneho** rozkazu vžalí koňa od Koscilka (...). Piľarkovo gazdovstvo bulo pred **stoľičnim dvorom** predane za 523 doľare (107).

Frank Sakalský si už ako 18-ročný priniesol zo Šariša do Ameriky jasné povedomie o svojej slovenskej etnicite pevne spojenej so slovenským jazykom. No už 150 rokov predtým sa takto jednoznačne prejavovali Slováci z najvýchodnejšej časti Zemplína, keď si „z uharskeho jazyku

¹¹ O uvedených právnych termínoch pozri bližšie v príspevkoch: DORULEA, J.: Z dejín slovenskej slovnéj zásoby (Latinsko-slovenské súvislosti v právnej terminológii v 16.-18. storočí). In: Jazykovedné štúdie. 11. Ed. Jozef Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1971, s. 98-99 i DORULEA, J.: Ešte o jazyku z Dobšinského rozprávky Ženský vtíp. In: Literárnómúzejný letopis. 23. Ed. Imrich Sedlák. Martin: Matica slovenská 1990, s. 121.

¹² Sloveso *skaržic še* má neterminologický význam „žalovať sa;“ a ja **še zkaržel** Indianovi, že ňemožeme skoro ľecic, že mlade hače je ňedosc mocne (93).

na slovenski“ preložili náboženské (kalvínske) knihy.¹³ Nemá teda pravdu Miroslav Kusý, keď vo svojej eseji *Skadial' som stadiál' som, slovenského rodu som ...* píše: „Sme Detvanci, Maguranky a Horehronky, Záhoráci. Ale «slovenského rodu»? To mohol vymyslieť len nejaký zanietený národovecký intelektuál, štúrovec, ovládaný ideou, ktorá je cudzia mentalite Detvanca. Nie sme národ, sme krajanovia. (...) Dokonca aj Slovák v exile je predovšetkým krajan a až potom aj Slovák: len z tohto hľadiska pozrite na amerických Slovákov!“¹⁴ A na inom mieste svojej eseje M. Kusý píše: „Živú slovenskú myšlienku a integračné národné aspirácie nachádzame ešte aj koncom minulého storočia možno v Gemeri, ale určite nie na Spiši, v Liptove, ale nie v Zemplíne, v Turci, ale nie v Šariši“ (s. 65). Nuž, za amerických Slovákov už Kusého dobre poučil Frank Sakalský zo Solnej Bane, Slovák od rodu, od narodenia, ktorý takým zostal až do svojej smrti v Amerike. Pravdaže, podobných príkladov a dokladov z rozličných čias a z rozličných kútov Slovenska máme nadostač.

Uvedieme si ešte jeden citát zo spomenutej eseje M. Kusého: „Ak nás má teda náš spoločný jazyk definovať ako národ, vychádza mi to tak, že v tomto ohľade sme do značnej miery národom umelým. Viem, spomínané «prirodzené» jazyka – to sú len krajanské dialekty. Ale dialekty čoho? Spoločného jazyka, spisovnej slovenčiny? To iste nie, záhoráčtina nie je predsa dialektom stredoslovenského nárečia. Pôvodnej kmeňovej praslovenčiny? Ale ak sa pôvodný jazykovo jednotný kmeň takto nárečovo porozštiepal, čo potom z neho tvorí jazykovo jednotný národ?“ (s. 61-62) Ak v tomto citáte M. Kusý tvrdí, že podľa svojho spoločného jazyka sú Slováci „do značnej miery národom umelým“, opiera sa o svoje ďalšie tvrdenie: „Tento náš krajanský charakter sa ešte vždy plne prejavuje aj v našom jazyku. Spisovná slovenčina je aj po takmer poldruhu storočí v prevažnej väčšine pre našich cudzia, je to pre nich umelý jazyk, ktorému sa musia učiť práve tak, ako by sa museli učiť esperantu“ (s. 60). Už na prvý pohľad je očividná nepodloženosť, falošnosť uvedených tvrdení M. Kusého o Slovákoch a o ich jazyku. Spisovný jazyk je totiž len jedna z foriem slovenčiny, v porovnaní s nárečiami tá najmladšia forma. Spolu so všetkými ostatnými formami, so všetkými slovenskými nárečiami, je zložkou jedného spoločného celku, slovenského jazyka. Všetky nárečové zložky tohto celku sú si navzájom rovnoprávna slovenčina. Tvoria jednotu v rozmanitosti, spoločnú slovenčinu v celej jej nárečovej kráse. Vedel to veľmi dobre Frank Sakalský, neprišiel na to nijakou špekulatívnou úvahou. Vedeli to aj zemplínski kalvíni v 18. storočí, vedia to aj iní Slováci. Prečo je to tak, prečo to vedia napriek tomu, že im to neraz „niekto“ chcel a ukazuje sa, že aj dneska chce s vynaložením veľkého úsilia aj peňazi spochybníť a inak vymaľovať? Námaha takýchto mudrcov a maliarov dosiaľ vždy vyšla nazmar. Skrachovala nie na organizovanom odpore tých, čo to mali v politickej, úradnej alebo funkcionárskej pracovnej náplni, ale na húževnatom, neoblomnom, nekrikľavom, neorganizovanom odpore obyčajných Slovákov, dôstojných, nepodkupných dedičov svojich predkov. To na nich, na Frankovi Sakalskom,¹⁵ skrachovali v 19. i v 20. storočí maďarizátori a iredentisti,¹⁶ ktorí chceli podľa jazyka, podľa vraj navzájom nesúvisiacich nárečí trhať, štvrtiť Slovákov na rozhádzané franforce, t. j. na ľahkú korisť.

¹³ V rokoch 1750-1758 vyšlo 5 kníh vytlačených pre slovenských kalvínov v stredozemplínskom nárečí. Pozri k tomu ŠVAGROVSKÝ, Štefan: Zemplínske kalvínske tlače v doterajších výskumoch. In: Jazykovedné štúdie. 18. Red. Štefan Peciar. Bratislava : VEDA 1983, s. 21-37. V preklade žaltára z roku 1752 sa píše: „Chvalyme zato Boha szvoho 'Se na kontzu sveta toho, I mi Szlovátzi spéváme, Boha v pésnyoch vichvályáme.“

¹⁴ KUSÝ, Miroslav: Eseje. Bratislava : Archa 1991, s. 59.

¹⁵ V závere svojich spomienok dáva Frank Sakalský niekoľko užitočných rád a poučení svojim mladým krajanom, ktorí by sa chceli sťahovať do Ameriky. O. i. píše: „bo Maďzare nam inšo do hlavoch tluču, oni chcú žebi zme život daľi za jich kiraľa a češko na nich robeli, to ľem take glupstva, že to haňba hutoric po slovenski a nam nuca ľem maďzarske. Tote mlade ľudze čo chejuj prisce do Ameriki naj sebe kupja tlumača to jest mluvňicu co še kus učic [budu] zos sloveňskeho na angľicke“ (116).

¹⁶ Pozri o tom naposledy HRNKO, Anton: Jazyk nie je len nástrojom komunikácie (spochybňovanie slovenčiny – príčiny a dôsledky). In: Pohľady do problematiky slovensko-maďarských vzťahov. Ed. Ján Doruľa. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV / Slovenský komitét slavistov 2009, s. 18-29.

Náš spoločný jazyk vo všetkých svojich formách a zložkách je dedičstvom z pradávnej minulosti. Je dôsledkom nadkmeňovej integrácie spoločenstva, ktoré si dalo spoločné meno a zjednotilo sa v spoločnom jazyku. Tejto slovenskej etnickej a spolu s ňou jazykovej jednote dáva svoju výraznú pečat' hĺbka mnohých storočí. Písomné historické údaje o procesoch takejto integrácie s uvedenými dôsledkami sú z nášho priestoru prinajmenšom také staré ako z priestoru našich dnešných susedov. Táto jednota je ako spoločná dedená hodnota trvalou súčasťou celoslovenskej tradície, slovenského vedomia i podvedomia.¹⁷ Jednotu slovenského jazyka už dnes nikto v serióznych odborných kruhoch nespochybňuje. Nebolo to, pravdaže, vždy tak. No už dávnejšie utíchli diskusie o neslovenskom pôvode slovenčiny, resp. o neslovenskom pôvode tých alebo iných slovenských nárečí.

Ak sa predsa len aj dnes ešte stretne s takýmto dávno prekonaným spochybňovaním, môžeme hneď naisto vedieť, že nepochádza ono z odborných kruhov a že jeho cieľom nie je hľadanie vedeckej pravdy, ale zastieranie úmyslov politického charakteru. To je prípad večne živej maďarskej iredenty, ktorá dnes prežíva nový rozkvet. Keďže sa nikdy nemohla opierať o vedecké poznatky ani o nejaké právne alebo morálne zásady, zostáva aj pri svojom dnešnom rozkvetu pri svojich starých klamstvách a podvodoch. Do ich radu patrí aj „starostlivosť“ maďarského predsedu politickej strany Most-Híd o slovenské nárečia, ktorým vraj zákon o štátnom jazyku SR ubližuje, lebo v istých oblastiach verejného styku prikazuje používať kodifikovanú podobu slovenského jazyka, t. j. spisovnú slovenčinu. Tým tento zákon vraj veľmi ubližuje aj Slovákom, lebo im zabráňuje používať nárečia. Na margo tejto „nezištnej“ maďarskej starostlivosti o slovenské nárečia som už bol poznamenal, že spisovný jazyk (kodifikovaná podoba jazyka) je „tá štandardná podoba jazyka, ktorú si občania akéhokoľvek civilizovaného štátu na celom svete osvojujú ako spoločný jazyk verejného styku (jazyk škôl, úradov, zákonov, vládnych nariadení a vyhlášok, medzinárodných zmlúv a dohôd, diplomatických rokovanií atď.), kde sa celkom prirodzene nemôžu uplatňovať nárečia, ktorých používanie má svoje územné i funkčné obmedzenie), a tak aj slovenskí občania maďarskej národnosti si v škole osvojujú (ak si vôbec osvojujú) práve kodifikovanú podobu štátneho jazyka. Slovenský zákon o štátnom jazyku napokon nevylučuje z používania ani nespisovné jazykové prejavy, ak majú svoje funkčné využitie aj v kontexte spisovného jazyka. Je naozaj kuriózne, ak na takéto „nebezpečenstvo“ zákona poukazuje maďarská strana v krajine, kde sa v národnom divadle hrá divadelné predstavenie hry známeho slovenského spisovateľa transformované do najzápadnejšieho nárečia, kde televízia pravidelne vysiela predstavenia, v ktorých sa v hojnej miere používa východoslovenské nárečie, kde po celom Slovensku prebiehajú obľúbené a bohato navštevované predstavenia folklórnych súborov prezentujúcich ľudovú tvorivosť v jej originálnej jazykovej podobe.“¹⁸

Už sme spomenuli, že spisovný jazyk je v porovnaní s nárečiami mladšia forma slovenčiny, no zároveň je to hierarchicky najvyššia forma, ktorá v novodobých slovenských dejinách (od konca 18. storočia) plní významnú úlohu spoločného jazyka verejného styku (dnes je napríklad jazykom škôl, úradov, cirkví, médií a množstva ďalších štátnych, samosprávnych, spoločenských, kultúrnych, vedeckých inštitúcií) a má aj dôležitú národnoreprezentatívnu funkciu. Hodnotu jazyka verejného styku s národnoreprezentatívnou funkciou pripisujú spisovnej slovenčine všetci Slováci, bez ohľadu na to, v akom stupni si osvojili jeho kodifikovanú podobu. Hoci

¹⁷ Podvedomie spomínam preto, že aj ono sa ukazuje ako reálna sila predovšetkým v časoch, keď sa o zveľaďovanie slovenského historického vedomia už vonkoncom nemá kto starať. Prizeráme sa na to, že sa oň ani v najvyššom ohrození nestarajú mnohí tí, od ktorých obyčajný Slovák právom očakáva, že budú tak konať v rámci im dôverčivo zverenej už spomínanej politickej, úradnej či funkcionárskej pracovnej náplne, ktorá je morálne zaväzujúcou službou spoločnosti.

¹⁸ DORUĽA, J.: Maďarošialenstvo. In: Pohľady do problematiky slovensko-maďarských vzťahov. Ed. Ján Doruľa. Bratislava : Slavistický ústav Jána Stanislava SAV / Slovenský komitét slavistov 2009, s. 41. „Teóriu“ M. Kusého o „prirodzenej“ krajinskej a cudzej spisovnej slovenčine sme už tu vyššie pripomínali. Nijako nevybočuje zo svojho maďarského rámca, kam patria aj celkom čerstvé „politologické“ výklady a postoje M. Kusého k aktuálnym slovensko-maďarským vzťahom.

spisovný jazyk sa opiera o istý nárečový základ (bernolákovský o západoslovenský, štúrovský o stredoslovenský), nie je totožný s nijakým konkrétnym nárečím. Jeho kodifikovanú podobu si osvojujeme predovšetkým z jazykových príručiek už od začiatku školskej dochádzky. Tak ako všetky iné formy národného jazyka, prechádza aj spisovný jazyk ustavičným vývinom, je v neustálom prirodzenom kontakte s ostatnými formami národného jazyka, ktoré sú najhlavnejším prirodzeným zdrojom jeho obohacovania. Je osobitne významné, že od samého začiatku svojej kodifikácie, ktorá je výsledkom predchádzajúceho predspisovného jazykového vývinu, je spisovný jazyk plne zakotvený v domácej jazykovej pôde, ktorá nikdy neprestáva byť jeho prirodzeným základom. Preto je to jazyk náš, domáci spolu s celým komplexom foriem, ktorých je sám neoddeliteľnou súčasťou. Preto tvrdenie M. Kusého, že spisovná slovenčina je Slovákom cudzia ako esperanto, nie je ničím podložené, je to umelá konštrukcia.

Čeština nebola pre Slovákov takým domácim jazykom práve preto, že jej chýbala väzba na domáce zdroje. Je to iný jazyk, čeština nie je jednou z foriem slovenského jazyka. Slovákom, ktorí písali po česky, chýbala spomínaná väzba na domáce zdroje,¹⁹ a ak preda len *via facti* svoju češtinu „obohacovali“ z domáceho jazykového prostredia, dostávali sa do neriešiteľných problémov, ako o tom výstižne píše L. Štúr i J. M. Hurban, ako to názorne dokladá aj príklad Jána Kollára s jeho skrachovaným pokusom o spoločný československý spisovný jazyk, ako to napokon dokladá aj celá história predspisovnej slovenčiny.

Spisovná slovenčina teda vznikla zákonite, ako prirodzený výsledok slovenského historického, jazykového a kultúrneho vývinu. „Bernolákovský spisovný jazyk sa stáva spoločným znakom novodobého, moderného slovenského národa, reprezentantom slovenskej osobitosti, identity. Vzniká v tej pravej historickej chvíli, na prahu zlomových čias, keď bolo treba v spoločenstve iných národov takýto reprezentatívny znak predstaviť, uplatniť svoj prirodzený nárok. Vznik, kodifikácia slovenského spisovného jazyka je významná udalosť v dejinách slovenského národa a jeho kultúry.“²⁰

Spomínané fakty sa nedotýkajú len jazyka, ale komplexne celého slovenského historického a kultúrneho vývinu. Jednoznačne dokumentujú, že Slováci nie sú nijakí nováčikovia v európskych dejinách a v európskej kultúre.²¹ A opäť treba povedať, že ak niekto spochybňuje našu starobylosť, nerobí tak preto, že hľadá historickú pravdu, ale preto, že slúži nám nepriateľskej politickej predstave.

Uvedené údaje o našom jazykovom a historickom vývine sú spoľahlivým základom slovenského vlastenectva. Je nevyhnutné, aby poznatky o tomto vývine sa stali bežnou vedomostnou výbavou už absolventov základných a stredných škôl. Ak to dosiahneme, nemusíme sa báť o budúcnosť štátu ani jazyka, neuškodí nám nijaké vykonštruované klamstvá.

¹⁹ Ako príklad možno spomenúť dielo slovenského spisovateľa Milana Zelinku, ktorý pochádza zo západného Slovenska, ale životné osudy ho zaviedli do Zemplína, a tak toto nové nárečové prostredie výrazne ovplyvnilo jazyk jeho umeleckého diela.

²⁰ DORUĽA, J.: Bernolákovská kodifikácia ako výsledok slovenského jazykovo-historického vývinu. In: *Slavica Slovaca*, 2008, roč. 43, č. 1, s. 6.

²¹ Opäť možno v tejto súvislosti poukázať na hrubo tendenčný názor M. Kusého, ktorý v citovanej eseji píše, že slovenského národa ešte ani v 19. storočí nebolo (s. 65). Slovenský národ sa vraj začal formovať až v prvej Česko-Slovenskej republike: „Kdesi tu je však skrytá aj prvá národná trauma, symbolizovaná práve štefánikovskou legendou. Táto sa stala integrujúcim prvkom slovenského národného povedomia. Povedomia národa, ktorý sa práve začal formovať a uvedomovať v hraniciach nového štátneho útvaru, nahrádzajúceho mu národný štát“ (s. 67).

Grundlagen des slowakischen Patriotismus

Ján Doruľa

Im Beitrage wird der Text des Buches *Život Franka Sakalského* (Das Leben von Frank Sakalský) einer sprachlichen Analyse unterzogen. Das Büchlein ist in den USA im Jahre 2007 erschienen und enthält die Erinnerungen an das Leben in Amerika. Die Erinnerungen hatte Frank Sakalský, der im Jahre 1882 als 18-jähriger ausgelernter Maurer aus seiner ostslowakischen Heimat nach Amerika ausgewandert war, im Jahre 1899 verfasst. Aus der Heimat hat er seine gebürtige Mundart mitgebracht; in damaligen Zeiten harter Madjarisierung hatte er keine Möglichkeit, die slowakische Schriftsprache zu erlernen. Daher hatte er seine Erinnerungen in mundartlicher Form geschrieben.

In dem Aufsatz wird nicht nur die bemerkenswerte erzählerische Kunst von F. Sakalský und die Reichhaltigkeit der sprachlichen Mittel, die dem Verfasser zu Heranziehung der Aufmerksamkeit des Lesers dienen, charakterisiert, sondern es wird auch auf die tiefe, lebhaft psychische Verankerung von Frank Sakalský im Lebensmilieu seiner Kindheits- und Jünglingsjahre hingewiesen. Diese Verankerung bleibt für ihn ein fester Maßstab, nach dem er alle neuen Verhältnisse und Situationen in amerikanischer Umgebung wahrnimmt, vergleicht, beurteilt und sogar benennt.

Es ist u. a. beachtenswert, daß F. Sakalský seine Mundart, die für ihn die einzig bekannte Form der slowakischen Sprache war, ganz spontan als die slowakische Sprache stets wahrnimmt und bezeichnet. Es ist ja eine ganz natürliche Einstellung, in der sich spontan die Einheit der slowakischen Sprache widerspiegelt. Es ist eine Einheit, die mehrere mundartliche Varianten mitsamt der Schriftsprache als gleichwertige Bestandteile bilden. Sie ist als Ergebnis der ethnischen Integrationsprozesse, die ihre Anfänge in tiefer Vergangenheit hat, zustande gekommen.